

FILIP
DAVID

PRIČE O
**STVARNOM I
NESTVARNOM**

Pogovor
Mirka Kovača

■ Laguna ■

Copyright © 2024, Filip David
Copyright © ovog izdanja 2024, LAGUNA

Za
Daniela, Hanu i Veru
život i priče

Sadržaj

Prepiska	11
Bunar u tamnoj šumi (1964)	15
Mihael i njegov rođak	17
Kutijica	24
Zeida i verenik	33
Slepa ptica	41
Kamen staroga Josipa	46
Karneval	52
Drugi život	59
Balada o povratku	67
Bunar u tamnoj šumi	72
Izgnani slikar	80
Skaska o mesečevim kočijama	88
Čuvaj se, Benjamine!	98
Priviđenja	104

Zapisi o stvarnom i nestvarnom (1969)	109
Priča o Ašeru	111
Igra ogledala	119
Vreme smrti.	128
Priča o turskom časovničaru	139
Crna Indija	148
Umreti u Madridu	156
Četiri priče	163
Porodična hronika	183
Pismo	187
Princ vatre (1987)	191
Otkup	193
Brdo izgubljenih	196
Ja sam neko drugi	209
San o ljubavi i smrti	214
Pačići mali.	221
Princ vatre.	226
Jedna noć u Varšavi	242
Der Hund	249
Lice anđela	257
Skica za priču o snu	264
Nove priče	267
Tajna Kraljevskog vrta	269
Ničija zemlja	276
Daleko je blizu	286
Prepisivač Tore	293

Dajmon	298
Priznanje	303
Atentat koji se nije dogodio	311
Praznina	317
Nebesko plavo	327
Mirko Kovač: Čudesna stvarnost Filipa Davida	335
<i>O piscu.</i>	341

Prepiska

Dragi doktore,

Molim za savet. Da li imam razloga za uznemirenost? Vi dobro znate za moje promene raspoloženja i povremene krize koje dovode u sumnju i moje duševno zdravlje. Evo, opisaću vam jučerašnji doživljaj.

U prodavnici mesa naručio sam prase i jagnje, za svečanu novogodišnju trpezu. U dogovoreno vreme odem do mesarnice da ih donesem. Samo, pošto u gepek nisu mogli da stanu istovremeno i prase i jagnje, morao sam da odem iz dva puta.

I, odem ja i prvo donesem prase. Onako zamrznuto stavim ga u kadu. Međutim, kako sam krenuo po jagnje, izlazeći iz kupatila, učini mi se da sam krajičkom oka video kako je prase mrdnulo nogom. Vratim se do kade, pažljivo gledam u prase hoće li napraviti još neki pokret – ne pomiče se. I pomislim, ma nema šanse, prase je zaleđeno, sto posto mi se samo učinilo. I, odem ja ponovo do mesarnice, donesem jagnje, uđem u kupatilo da stavim jagnje u kadu, a ono – kada prazna. Ništa, ostavim jagnje u toj kadi i krenem da tražim

gde je prase nestalo. A prase u dnevnoj sobi, šeta li se, šeta. I ja se, kao u nekoj komediji, proderem na prase – M’rš u kadu, ti sad treba da si mrtvo i treba da si zaleđeno, a ne da se ovde šetaš! Kad, prase mi pride i krene da mi se umiljava. I meni bude žao, pomislim, pa i prase je bilo živo biće, ima pravo na život posle smrti... U tom trenutku, u dnevnu sobu iz kupatila dolazi – jagnje. I krene i ono da se umiljava. I onda pomislim, je l’ ono uopšte mesarnica, ili je pet-shop?

Da ovo nisam doživeo lično, ne bih verovao da se tako nešto dogodilo. Niti je verovatno, niti moguće, što je samo dokaz da se čuda ponekad događaju izvan svih pravila ponašanja i logike svakodnevice.

Šta mi je činiti? Pretvarati se i prihvatiti ovo iskakanje iz stvarnosti kao nešto uobičajeno u naše vreme, ili se pobuniti protiv takve stvarnosti koja se uvlači u naše živote i pretvara ih u izrugivanje stvarnosti, ma šta reč „stvarnost“ značila?

Da li sam ja normalan? Ili živimo u jednom totalnom ludilu gde je sve moguće?

Poštovani,

Razumem vašu uznemirenost, ali ona je bezrazložna. Što se tiče vašeg duševnog zdravlja, možete mirno da spavate. Ono što vi nazivate „stvarnost“, to ne postoji. Živimo u svetu čuda. Ako je nekada, jednom ni iz čega nešto nastalo, život iz ništavila, onda je moguće da se čuda neprestano događaju. Nema razlike između života i smrti, sna i jave, pravde i nepravde, istine i laži. Pa, koliko smo se puta uverili u nemoć očiglednog! Zauzvrat, saznajemo da je ovaj naš univerzum samo jedan od mnogih paralelnih svetova, a mi senke senki. Doživljaj koji opisujete više je komičan nego tragičan i tako ga prihvatite, jer se na kraju sve pretvara u komediju, baš

sve, naši životi, ovaj naš deo opstanka, smešno poigravanje, apsurd nad apsurdima.

Ne znam šta bih još dodao, ne kao filozof, psihijatar, naučnik, nema potrebe, dovoljno je samo da kažem da su moje reči reči prijatelja koji više ni u šta ne veruje, što je jednako zaključku da veruje u sve.

Možda ću ovih nekoliko rečenica staviti na uvodno mesto u knjizi koju upravo pišem, u kruni svoje profesionalne karijere, o ludilu koje proističe iz same suštine nejasne svrhe našeg postojanja.

Prihvatite ovaj život onakav kakav jeste, sa svim svojim iznenađenjima, dobrim i lošim, i nemojte dopustiti da vas zahvati depresija.

BUNAR U TAMNOJ ŠUMI
(1964)

Mihael i njegov rođak

Noć je bila kišovita i olujna. Sedeli smo u glavnoj sobi, nepomični, mirni i ukočeni kao statue, dok su bolesnici uzbuđeno i razdraženo hodali po svojim ćelijama. Čuli smo njihove isprekidane korake. Napolju je besnela bura, a neobjašnjivi i do tada nedoživljeni strah uvlačio se u sve nas. Stajao sam kraj prozora, posmatrajući kako se rastuća stihija obara na drveće i savija ga nepojmljivom silinom; u istom trenu obuze me mučno i besmisleno osećanje da neko čeka, ili čuči, pred izlaznim vratima. Nisam mogao da se smirim, da ludi nagoveštaj, neverovatno predosećanje, ugušim u sebi. Po ovom vremenu i psi su bili u svojim kućicama. Šta je mogao živ čovek da traži tamo napolju? Okrenuo sam se od prozora. Ali više nisam imao mira. Možda su ga strašna nesreća i nerazumljivi, veliki bol naterali da dođe pred tuđa vrata i traži pomoć. On ne mora znati da je ovo luda kuća... Iako me je obuzimao strah od pobesnele prirode i od tmine noći, sišao sam u trem. Odjednom je izgledalo da zidovi bleskaju jarkom crvenom svetlošću, i za trenutak sam bio obeznanjen. Trem je prostran; široki veliki prozori prostiru

se s kraja na kraj, tako da svaka munja bleskom izaziva taj strašni sjaj koji živo stvorenje jedva može da podnese. S mnogo napora otvorio sam vrata. Dole, na zemlji, čučao je čovek. Njegovo je lice bilo crno i umorno. Kada me ugleda, brzo se priđiže. „Oh, dobri čoveče, pustite me unutra!“, vikao je, nadjačavajući glasom divlju buru. Čvrsto se uhvatio za krajeve moga odela, ali njegove me oči nisu gledale. Polako se okretao, posmatrajući drveće udaljeno desetak metara od ograde pansiona. Stravičan krik ote mu se iz grudi. Pružao je ruku prema tami. U trenutku sam pogledao preko njegovih leđa. Učinilo mi se, o, danas bih odista želeo da mi se samo učinilo, da vidim, skrivenu iza drveta, vitku, neljudski izduženu i hitru priliku. „Jeste li sami?“, vikao sam čoveku gotovo na samo uvo. Njegove se oči raširiše; pojuri u trem. Stajali smo jedan kraj drugoga. „Vi ste ga videli! Vi ste ga videli!“, uzbuđeno je šaputao čovek. Izvana je dopiralo besno hućanje; grane su se tresle i šumele stvarajući utisak nekog drugog, zlobnog, pištećeg šapata. Nisam bio siguran u svoja čula, pretvarao sam se da ništa nisam opazio. Poveo sam čoveka gore, u sobu.

Ostao je u našoj kući. Docnije sam sasvim pouzdano doznao da je ove proklete noći, progonjen kao i mnogo puta ranije, konačno rešio da pođe, pronade našu kuću i ostane u njoj.

Čitave sam noći, krišom, kroz prozor, posmatrao padinu ispred ulaza. Pri blesku munja pokušavao sam da sagledam još jedno, nepoznato stvorenje. Ne videh ništa... Bio sam uveren da je čovekova priča o nepoznatom koji ga iz njemu nejasnih razloga progoni izuzetno opasna igra i iluzija, da je njegova priča o danima i noćima punim straha i strepnje samo čudesna laž.

* * *

Zvao se Mihael. Strpljivom upornošću pokušavao je da se privikne na novu sredinu. Mi smo ga smatrali za običnog bolesnika. Zaboravio sam ono večer i čudno noćno priviđenje. Mihaelove česte halucinacije o tobožnjem neznancu uveravale su nas da on većinu događaja konstruiše u svojoj svesti. Dobro odmerenim i kontrolisanim, iako uzbuđenim glasom, Mihael nas je obavestavao da svakoga dana, prolazeći kroz nama nepojmljive i nevidljive predele, tajanstveni progonitelj dolazi sve bliže; bilo je u tim njegovim objašnjenjima strašne mirnoće; Mihael se ponašao kao da je trajna, nezaustavljiva i neumitna nesreća već duboko prisutna u njemu i da je njegovo iščekivanje samo maska kojom pokušava da prikrije pravo stanje stvari. Meni je bilo neshvatljivo da na svetu postoji takvo tiransko, parazitsko stvorenje, koje bi uprkos svim našim merama predostrožnosti, postavljenim preprekama i zamkama, moglo dopreti do rezigniranog Mihaela.

Sreo sam ga jednom u dugom i pustom hodniku. „Oh, prijatelju, dokle će sve ovo trajati?“, pitao je. Njegovi dugi tanki prsti naizmenično su drhtali pri svakoj izgovorenoj reči. „Samo budite mirni“, rekoh mu. „Nema nevolje kojoj se ne može doskočiti!“

On je tresao glavom. „Da... da... ja znam da je sve to igra... glupa i besmislena, kao sve nejasne i tajne igre... ali...“ Zastao je za tren klateći se kao obični jadni pajac u predstavi koja se odigrava protiv njegove volje, koja ga ponižava, a koju je nemoćan da zaustavi. Čitavam se telom nagnuo prema meni, poveravajući mi ono što dotada nikome nije poverio. „Da, dragi moj, ima trenutaka kada me

zaista obuzima panika. Nešto me goni da napustim svoju bolesničku ćeliju i ja se penjem visoko gore, na sam krov ove zgrade. U tmini, drhteći od hladnoće, prisiljen sam da stojim na toj vrtoglavoj visini, jer udaljeni poziv koji dopire do mene okupira sva moja čula... Ali ja ništa ne vidim, kunem vam se... Samo iz daljine, puste i gluve daljine, u ovim dubokim noćnim časovima, rasprostire se i žuri pramen blede magle. Po naređenju nepoznatog gospodara, tada se vraćam u sobu i čekam da svane jutro...“ Mihael je gajio pobožnu poniznost i pokornost prema biću koje ga je opsedalo. Slušao sam njegovu priču, ali nisam verovao njegovim rečima; da, poštovani prijatelji, strašna je moć opsesije; Mihael je bio podložan uništavajućoj snazi samoobmane; on nije mogao da napusti svoju sobu. I da je imao sposobnost da prolazi kroz zidove, bio bi primećen; naša služba osmatranja odlično je organizovana.

Ali gde je granica istini, gde počinje laž? Neobjašnjivo je, ali su naši dvorišni stražari više noći uzastopno primećivali na krovu, visoko iznad svojih glava, mutnu, maglovitu, nadasve tajanstvenu i zagonetnu siluetu... Kao bez duše jurili su gore, penjući se okomitim stepenicama. Kada su zadihani stizali na krov, sve je bilo pusto i prazno; nigde nisu mogli pronaći ni najmanji trag prisutnosti nekog živog bića.

Otprilike u to isto vreme naš nas je vratar obavestio o nemilom incidentu koji se odigrao na glavnom ulazu. Naime, on je primetio da se jedan čovek, sasvim ekscentričnog izgleda, već više dana vrzma oko kapije. Čovek je bio obučen u crno, a njegove ruke i lice imali su tako odvratnu, bolesnu boju da ga je savesni čuvar, čim ga je prvi put video, dobro zapamtio. Avetinjski čovek hodao je krutim, čvrstim koracima, ali se kapiji nije suviše približavao. Tek posle nekoliko dana kruženja i obilaženja, videći da ga vratar već

neprijateljski posmatra, on pride ulazu i neobičnim, više životinjskim nego ljudskim glasom zatraži od vratara da ga pusti unutra. Bio je polumrak i naš službenik nije mogao sasvim razgovetno da vidi lice ovog posetioca; ali, bez sumnje, bilo je nečeg zastrašujućeg u njemu, kao i u čitavoj ovoj pojavi. Najučtivije je odgovorio nepoznatom da je bez specijalne dozvole ulaz zabranjen. Ova utvara na to se razbesnela i skočila na jadnoga vratara. Posle kraće borbe napadač je pobegao, ne zato što je podlegao, već zato što je primetio da je prekomerna buka uzbunila ostale službenike. Odjurio je u polumrak, jedanput ili dvaput se osvrnuvši, pokazujući neprijatne, svetle zube, a zatim je nestao i zadugo ga niko više nije video.

Mihael je, na nama nepoznat način, bio obavešten o tajanstvenim šetnjama neprijatnog posetioca ispred bolničkih zidova. Potpuno se povukao u sebe, prestajući da obraća pažnju na spoljašnji svet. U njegovom slučaju bolest, fantazija i java behu stravično izmešane.

Nekoliko dana docnije pozvali su me u njegovu sobu. Mihael je ležao na podu u čudnom, gotovo neshvatljivom položaju. Telo mu se izvijalo bolesnom elastičnošću, a pokreti su mu bili slični pokretima zmije. Posmatrao me je žalosnim pogledom. Nije bio u stanju da bilo šta objasni; sve što se događalo, događalo se mimo njegove volje. Apsurdan osećaj da je obična igračka u rukama sudbine otupljivao je njegova inače savršeno razvijena čula. Promene psihičke prirode odražavale su se na telu. Ono je raslo, debljalo, i posle onih žestokih, grčevitih pokreta on zapade u potpunu nepokretnost. Uprkos našoj pomoći, njegov je položaj postajao beznadežan.

Bilo mi je svega dosta. Napustih bolesničku ćeliju i vratih se u svoju sobu. Ali u svakom kutu video sam izmučeno

Mihaelovo lice. Sidoh u trem i izađoh kroz kapiju, napolje. Hodao sam kroz pusto polje. Bilo je tiho, mirno, nigde ni daška vetra. Iznenada osetih da me neko oprezno sledi. Brzo se okrenuh i ugledah iza sebe visoku mršavu priliku, čudesno sjajnih, crvenih očiju. „Šta želite?“, upitao sam grubo da bih sakrio duboki, instinktivni strah. Neznamac mi priđe. „Izvinite, poštovani gospodine, ja sam veoma zabrinut za Mihaela.“ U čitavom njegovom ponašanju bilo je nečeg nedostojno ukočenog. Mihaelovo stanje bilo je ozbiljno i ja ga o tome obavestih. Čovek klimnu glavom. „Hoćete li mi dopustiti da ga vidim? Ja sam njegov rođak. Znaite, pobegao je od kuće pre više dana. Ja ga moram vratiti nazad. Vaši su službenici neuobičajeno grubi...“ Tada sam bolje pogledao rođaka i videh da mu je odelo prljavo i skoro u ritama; ni trunčice od one njegove prvobitne mrtvačke elegancije; danima je stražario i čekao, pokušavajući da se približi Mihaelu. Bilo je u tome strašne upornosti. „Ali Mihael od vas strepi, više od bilo čega u životu!“, rekoh. „Ta to je smešno!“, kričao je vražji poslanik. „On zna da mora poći sa mnom i da ga kod kuće očekuju!“

Bez reči sam odgurnuo neprijatnog čoveka i požurio ka dvorišnim vratima. Kome sam mogao da pričam o svemu ovome? Šta je od svega toga bilo san, a šta java? Čuvao sam tajnu za sebe; ali sada sam znao da je Mihaelova bolest strašna i neizlečiva. On može i dalje da živi, ali će dovek biti progonjen kao poslednje pseto na ovome svetu.

Naredio sam da se postave dva stražara ispred Mihaelove ćelije. Mali prozor u ćeliji obložen je gustim redovima žice. Time se osećanje stalno prisutne, razarajuće nesreće pojačalo. I meni postade gotovo neprijatno da posećujem to mesto puno zle slutnje.

Mihaelovo telo sve je više ličilo na ogromnu čauru. Kada bi pokušao da bilo kuda krene, uplitaio se u lepljive končice.

To stanje nije moglo dugo da traje. Ono je bilo kobni predznak da je jadni bolesnik iscrpeo sve svoje duševne snage. U sebi je bio davno mrtav; trulež je sada navirala na površinu. Jednom, još samo jednom, pre nego što će se konačno i zauvek uplesti u male, paučinaste zamke koje je sam lučio, pokušao je da se nasmeje. Ali tada se učini da ogromna krila potpuno zamračuju njegov vidik. Dva-tri trzaja, i on je ponovo bio ono isto tmurno biće pritisnuto mučnom, tegobnom i tajanstvenom nesrećom. Ni danas ne mogu da razumem šta se zatim zapravo dogodilo. Odjednom je skočio iz svoje postelje; i pored teškog glomaznog tela, postao je sasvim drugi, čudni Mihael. Vinuo se prema prozoru, probio guste redove žice i sunovratio se dole, u bolničko dvorište. Pad mora da je bio strašan; međutim, ne ču se nijedan šum, kao da je ovo stvorenje, koje je nekada bilo Mihael, poletelo i odletelo... Ali, istinu govoreći, niko od nas ne zna tako sposobno i spretno biće koje može pobeći sa mesta na kojem mu je suđeno da umre. Naša čula bila su samo trenutno omamljena. Našli smo Mihaela malo kasnije u dvorištu.

Tobožnji rođak još je nekoliko dana stajao pred kapijom. A onda je iz naših pokreta i našeg ponašanja zaključio da se sa Mihaelom nešto dogodilo. Poslali smo jednog čoveka da mu javi kako je završio Mihael. „Oh, Mihael je mrtav?“, pitao je neznanac tupo. Bez Mihaela on je bio mali i sićušan. Hitro se okrenuo, želeći da pobegne, ali još dugo se videla njegova suva, vižljasta prilika kako bezuspešno pokušava da odmakne što dalje. Izgledalo je da goni sopstvenu senku.

Kutijica

Dogodilo se to u junu, kada su dani duži nego obično. Jakov je u posljednje vreme donosio kući najrazličitije predmete u rukama i po džepovima. Sakupljao je stvari koje ne vrede ni pet para. U sređivanju njegove zbirke učestvovala je i žena, ali se u njenom radu zapažao nedostatak iskrenog oduševljenja.

Čitava glavna soba, a naročito sto i stolice, bila je prekrivena hrpom najrazličitijih predmeta. S vremenom je postalo veoma teško snalaziti se u tolikom mnoštvu. Jakov je bio primoran da izvrši selekciju. Najbolje primerke zbirke sakri na skrovita mesta, strepeći da ih žena ili neko od slučajnih gostiju ne ošteti, iz nepažnje ili iz nemarnosti. Nijedno od ovih njegovih skrovišta nije bilo dovoljno bezbedno i tajno, zato danima i noćima nije imao mira. Pored svih radosti i zadovoljstava koje je donosio, ovaj skupljački posao pokaza se kao veoma zamoran, pa se Jakovu, u izvesnim trenucima razočaranja i malodušnosti činilo da ga skoro čitavog života obavlja. Beznačajni predmeti bili su i bezoblični, u njihovom međusobnom odnosu nije bilo određene hijerarhije vrednosti, te je ta istrajna i zastrašujuća jednoličnost otupljujuće delovala na njegovo uobičajeno dobro raspoloženje.

Nesloga koja se pokatkad osećala u kući dolazila je kao posledica zaslepljujućeg i ljubomornog Jakovljevog straha da se nešto ne dogodi njegovim dragocenostima. Nije se ustručavao da, zajapuren i crven, preti ženi samo zato što je, vođena običnim kućnim poslovima, nesvesno dovodila u opasnost sigurnost dobro zamaskiranih skrovišta.

Žena se malo kretala po kući. Sedela je na stolici, držeći ruke u krilu. Napolju su prskali nabubrela cvetovi, a prozori su bili uprljani vreloom, mirišljavom krvlju. Soba se napuni prljavštinom, po uglovima su visile duge i prozračne paučinaste mreže, ali ona je osećala da je srećna. Bili su na okupu i bili su svoji, ma koliko divljale jake i izopačene čovečije strasti.

Prikupljanje beznačajnih i bezvrednih predmeta uskoro postade samo obična navika. Ali u svom upornom traganju Jakov otkri jednoga dana zanimljivu osobinu skupljenih predmeta, koja mu do tada nije padala u oči: tajanstvenu različnost dimenzija, površina i masa. Sada njegove oči postadoše mnogo pažljivije, i on se najednom, duboko zapanjen, nađe na pragu značajnog otkrića. Nije ni potrebno reći da je prema malim predmetima, izgubljenim u prostoru i vremenu, osećao duboku naklonost, dok su ga predmeti velikih dimenzija plašili unutrašnjom, nabijenom, zastrašujućom snagom. „Beznačajno i sitno... beznačajno i sitno...“, ponavljao je satima, pokušavajući da te dve žive, plamene reči dovede u prisnu vezu. I u trenutku duboke zanesenosti u njegovoj se svesti pojavi kristalno jasna slika jednog sasvim novog sveta...

U početku nije bilo problema; ali tragajući za sve sitnijim predmetima, postepeno je stupao dublje i odlučnije u neko nerazjašnjivo, mračno i maglovito tajanstvo, pokušavajući da otkrije i prisvoji ono što je delimično, i samo izvesnim čulima dostupno.

Njegovo se ponašanje izmeni, a i njegov istraživački postupak. Nekada tako drage, obične i svakodnevne predmete sada je uzimao u ruke samo da utvrdi šta se ispod njih krije. Ispreturao je nameštaj, tražeći sitne i zaboravljene trunčice. Žena je odmah opazila promenu i uznemirila se. Jednom prilikom, dok je skoro nečujno prelazila preko sobe, začula je uzbuđeni glas svoga muža: „Za ime boga! Stani! Ne pomeraj se!“ Ukočila se, a on joj je prišao, sav u vatri, sagao se i ispod njenog stopala izvadio za obično oko nevidljivo zrnce prašine, ili, kako ga je on nazivao – „stvar“.

„Eto, eto, šta moram da trpim! Lišavaš me mojih stvari!“, vikao je tresući glavom i nežno polažući „stvar“ u svoju kutijicu. Žena je osetila duboki nemir i pretnju koji su izbijali iz svake njegove reči. Njoj je bilo jasno pred kakvom se neizmernom, dubokom i zjapećom provalijom nalazi njen zaneseni suprug. Ali ništa nije mogla da učini. Ona mora postupati onako kako njegova priroda zahteva, makar to bilo po cenu širine i neograničenosti svakodnevnog života. Glavno je da ne čami i tavori...

Dešavalo se da Jakov po više dana ne pronađe nijedan novi primerak za svoju zbirku. Tada je postajao razdražljiv, ljut i besan. Žena je u kuhinji krišom razbijala na sasvim sitne deliće neki krhki predmet, i zatim deliće razbacivala po sobi na sve strane, koristeći priliku kad muž spava. Jakov je odmah uočio prevaru: razjedinjene i razbijene deliće prezirao je iz dna duše. Dosećao se ko ovako nevešto pokušava da zadovolji njegove želje i strasti. Tada je samo huktao, jedva se uzdržavajući da ne izlije sav svoj bes.

Smetalo mu je jako dnevno svetlo jer je često bleskom uništavalo predmete koji su bili najdostojniji da uđu u već izuzetno bogatu zbirku. Zato su, po njegovom naređenju, na prozorima skoro redovno visili zastori, a u sobi je vladao prijatan i umirujući polumrak.

Njegova istraživanja u prvo se vreme ograničiše na pod i predmete koje je mogao da dohvati. Uskoro sa dosta čežnje poče da posmatra gornje strane zidova i tavanicu. Pokušavao je da se uspuže uza zid. U početku su se ti pokušaji redovno završavali neuspehom. Ali on je u svoj posao ulagao toliko napora i toliko volje da je, santimetar po santimetar, ostvarivao želje. Koristeći izbočine u zidu, koje je sam načinio, mogao je da provede po više sati u potpuno vodoravnom položaju nekoliko metara iznad zemlje, održavajući se samo noktima.

Najteže mu je bilo da savlada vrtoglavicu, ali se priviknu. Nije prošlo dugo, a on je puzao s kraja na kraj zida i po tavanici, upirući oči u svaki pedalj glatke površine. S vremena na vreme zapažao je ponešto uzbudljivo i, izvodeći najvratolomnije pokrete, strpao bi poneku izuzetno malu „stvar“ u svoju kutijicu...

Nije čudo što su se i na njemu samome javile neke promene. Oči su mu postale sasvim male i slepljene, a nokti na prstima poviše se i pretvoriše u još nerazvijene kandžice. Pošto se ova profesionalna deformacija mogla očekivati, njegova žena, savladavši prvi užasavajući i odbijajući utisak, nastavi da se prema njemu ponaša, i da ga voli, kao i ranije. Ali šta će biti dalje, pitala se ona. Logičkim rasuđivanjem nikako nije mogla da pojmi granice ništavnosti, niti da pretpostavi šta je njen muž još u stanju da učini u svojoj mikromanskoj zaslepljenosti.

A on se ponašao kao što bi se svako razumno stvorenje ponašalo na njegovom mestu. Oholost zbog uspeha u svom skupljačkom poslu izražavao je jakim, grlatim smehom i radosnim uzdasima. „Draga moja! Draga moja! Ne smeš sedeti besposlena. Obrati više pažnje na sebe. Je li tako?“ Zatim je mahao glavom i govorio: „Dobro... dobro...“ Na

taj joj je način sasvim očigledno stavljao do znanja da treba da ga ostavi na miru.

Dešavalo se, takođe, u poslednje vreme prilično često, da je napuštao kuću i u potrazi za beznačajnim i sitnim odlazio sve dalje i dalje, u nepoznatom pravcu. Ovo traganje stvaralo je od njega rasejanog i zbunjenog čoveka, tako da je po povratku kući retko bio u stanju da izgovori nekoliko jasnih i razložnih rečenica. „Od manjeg postoji manje... Postoji, draga... Toliko ima oko nas jadnih stvari koje pregazimo i uništimo...“ Obuzimale su ga mračne misli, naslanjao je glavu na kutijicu i ubrzo padao u san, zamoren napornim i tegobnim danom.

Ali u svom upornom, istrajnom i zamornom traganju nije se usamio, niti je izgubio čoveku urođeni osećaj društvenosti. Jednoga dana, vrativši se iz šetnje, saopšti ženi bojažljivim glasom da će sutra doći u posetu „neki prijatelji“. On nije naglasio, ali je ona znala da su to isključivo njegovi prijatelji. Čitav dan proveo je preturajući po svojoj kutijici, naizmenično se smejući i drhteći od uzbuđenja pri pogledu na najređe primerke zbirke.

Ujutru ustade pre nje i sa očevidnim uživanjem pogladi nekoliko puta kutijicu. Gosti dođoše rano, čak neuobičajeno rano, ali je žena već bila na nogama. Uvela ih je u sobu, ponudila da sednu; oni su se bojažljivo okretali prema Jakovu, a on je samo mrmljao „da, da, da“, što ih je malo umirilo.

Imali su duge šiljaste glave i slepljene očice, a ruke su pokušavali da sakriju te su zato delovali vrlo nespretno i stidljivo. Da ne bi bila neljubazna prema gostima, a i da bi sakrila zbunjenost, žena upita: „Jeste li za kafu?“ Oni su samo cupkali nogama gledajući u Jakova. „Nemoj“, reče on. Dade joj neprimetan znak da se udalji. Ona ode u drugu sobu, ali nije mogla da izdrži da ne viri kroz ključaonicu.

Prvo su povadili svoje kutijice i zatim ih naizmenično razgledali, puni iskrene, dečije radosti. Došaptavali su se s vremena na vreme, a ponekad naglo začutili zapanjeni nepojmljivošću onoga što vide. Zatim pažljivo zaklopiše kutijice. Jakov širokim pokretom ruke pokaza na zid i oni pojuriše jedan preko drugog da se što pre uhvate ostrim kandžicama za glatku površinu. Mileli su po čitavoj sobi sa neiskazanim izrazom zadovoljstva. Nije moglo biti govora o nekom ozbiljnijem istraživanju, ali je svako želeo da u najboljoj svetlosti prikaže svu svoju godinama sticanu veštinu. Najveće divljenje izazivali su oni koji su stajali na zemlji i otiskivali se nožicama uvis, provodili u vazduhu nekoliko sekundi, a onda padali. Bestežinsko stanje nisu uspevali u potpunosti da ostvare i često su njihovi padovi bili ozbiljni i teški, ali tim su više zasluživali divljenje, a i neku vrstu zavisti mlađih i plašljivijih prijatelja. To je bio jedini put kada je Jakov nešto ovako priredio kod svoje kuće, ali ona nije sumnjala da je on i docnije odlazio na priredbe slične vrste...

Zahvaljujući čudnom svojstvu izuzetno sitnih predmeta da ih čovek nalazi spuštajući se sve niže i niže, mada bi oni po svim prirodnim zakonima trebalo da lebde daleko gore u prostranim visinama, Jakov je pokušavao da naporom svog unutrašnjeg bića omogući dalje istraživanje. Ovaj izuzetni napor zahtevao je ne samo odricanje od mnogih neumerenih zadovoljstava (Jakov je i ranije u tom pogledu bio besprekoran) već i lišavanje mnogih prijatnih čulnih utisaka i svega što je moglo njegovu koncentraciju ma i minimalno da poremeti. Tako je u sebi našao dovoljno snage da obavlja samo jednu jedinu dužnost (ali valjano!) – upotpunjavanje zbirke i oslobađanje od svih uzgrednih strasti kojima se odaju, manje ili više, poročni ljudi. Pa ipak, pored svega, javljala se u njemu čudna nemoć. Grčio se i krivio, ulažući

krajnje napore da sagleda onu malecku stvar koja označava granicu preko koje se ne ide. To je bilo preko potrebno da bi našao mir i sa puno taštine rekao: „Ove godine koje su ostale iza mene... Pogledajte... Te divne godine su u ovoj kutijici...“ Ali mučno osećanje da se sve više gubi i nestaje u praznini obične, pogrdne ništavnosti uznemiravalo ga je više od povremenih kriza slabosti kojima je postao podložan...

Tako se postepeno našao pred zastrašujućom činjenicom da se ne može dalje. U stvari, znao je da ima još sitnijih primeraka „stvari“ i mogao je u svesti da predstavi kako izgledaju, ali baš time oni su se pretvarali u običnu apstrakciju, simbol, znak. Ovim su njegova istraživanja unekoliko okončana. Ali on nije ostavljao svoju kutijicu. Vezao ju je kanapom oko vrata i stalno nosio sa sobom. Skoro čitav njegov život bio je u toj kutijici, tolike mučne godine: period sticanja iskustva i pripremanja, i period istraživanja i prikupljanja, sređivanja i ubiranja... Bio je ponosan...

Pošto se našao pred teškom preprekom koja je postavila pod znak pitanja čitav dalji tok lutanja i traganja, on, malo-pomalo, izgubi raniju živost i grozničavu užurbanost. Sedeo je, otvarao kutijicu i kao okoreli tvrđica uživao u svojim stvarčicama, klimajući glavom, dok su mu oči suzile od uzbuđenja. Žena je smatrala da mu u ovakvim trenucima može pomoći, pa priđe jednom, pokušavajući da preko njegovih leđa pogleda u kutijicu i izrekne neku reč hvale koja bi Jakovu povratila ranije raspoloženje. Kada je Jakov spazi, pomisli da se ona šunja, ljutito je pogleda i brzo zatvori kutijicu. „Šta hoćeš?“, upita. „Svi biste vi želeli da me pokradete!“ Čvrsto stegnu kutijicu. „Čula sam da imaš izvanrednu zbirku“, reče ona diplomatski. „Oh, ja znam da su te stvari vrlo drage onima koji ih skupljaju, ali, Jakove, ja sam ti žena. Kome ćeš pokazati ako ne meni?“ Jakovu oči